

ΠΡΟΤΥΠΟ ΛΥΚΕΙΟ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Ονοματεπώνυμο μαθήτριας: **Δέσποινα Δαλάτση** Τάξη: Γ΄ Λυκείου

3ος Πανελλήνιος Μαθητικός Διαγωνισμός Δοκιμίου του Ιδρύματος “Ελευθέριος Βενιζέλος”
“Η συνθήκη της Λωζάννης”

«Η Συνθήκη της Λωζάννης»

Η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης, η οποία συνάφθηκε στην ομώνυμη πόλη της Ελβετίας, υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου του έτους 1923, περίπου εκατό χρόνια πριν, όμως, δεν παύει να απασχολεί ιστορικούς, πολιτικούς και κατοίκους της Ελλάδας και της Τουρκίας μέχρι σήμερα, καθώς αυτή είναι που τελικά οριοθέτησε τα σύνορα των δύο χωρών.

Στην διαδικασία αυτή συμμετείχαν αντιπρόσωποι της Ελλάδας, της Τουρκίας, χωρών που συμμετείχαν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και στην σύναψη της Συνθήκης των Σεβρών, καθώς και χωρών-μελών της ΕΣΣΔ γνωστών ευρύτερα ως οι Μεγάλες Δυνάμεις: Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία, Αυστροουγγαρία.

Τα αίτια και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες υπογράφηκε

Αφορμή αποτέλεσε πρωτίστως η Συνθήκη των Σεβρών (Ιούλιος 1920), η οποία παρά το γεγονός ότι δεν τέθηκε ουσιαστικά σε ισχύ, αποδυνάμωσε συνοριακά το τουρκικό κράτος και ευνόησε την Ελλάδα, παραδίδοντάς της την διοίκηση και πλήρη κατοχή της Σμύρνης για τα επόμενα 5 χρόνια. Ακόμη, εσωτερικές αναταραχές στην Ελλάδα έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, εφόσον ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η πολιτική παράταξη των Φιλελευθέρων ηττήθηκαν στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920 και η Γερμανία επανάφερε στη χώρα τον βασιλιά Κωνσταντίνο, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να χάσει την υποστήριξη των Συμμάχων (Μεγάλων Δυνάμεων). Επιπλέον, η ήττα των Ελλήνων στο μικρασιατικό μέτωπο το 1922 συνέβαλε στην καλλιέργεια ενός αισθήματος αβεβαιότητας στους Έλληνες Μικρασιάτες, οι οποίοι περίμεναν ακόμη βοήθεια από το ελληνικό κράτος και τις Μεγάλες Δυνάμεις, ενώ τους πλησίαζε απειλητικά το ολοένα ισχυρότερο εθνικό κίνημα των Τούρκων με επικεφαλής τον Μουσταφά Κεμάλ.

Οι σκληρές διαπραγματεύσεις στην Ελβετία ξεκίνησαν τον Νοέμβριο του 1922 και διήρκεσαν περίπου 8 μήνες. Εκπρόσωπος της ελληνικής πλευράς ήταν ο αποδεδειγμένα ικανότατος στους πολιτικούς διπλωματικούς χειρισμούς Ελευθέριος Βενιζέλος, Κρητικός πολιτικός που έφτασε στην Ελλάδα το 1910, μαζί με τους έμπειρους επιφανείς συνεργάτες του (πολιτικοί, στρατιωτικοί και δημοσιογράφοι της εποχής), όπως τον Μιχαήλ Θεοτοκά, τον Στυλιανό Σεφεριάδη και τον Αλέξανδρο Μαζαράκη. Τα αιτήματα της Τουρκίας εξέφραζε στις διαπραγματεύσεις ο Ισμέτ Πασάς Ινονού, στενός συνεργάτης του Κεμάλ. Ωστόσο, το τουρκικό επιτελείο δεν ήταν εξίσου έμπειρο με το ελληνικό. Οι εκπρόσωποι των άλλων χωρών που συμμετείχαν επιδίωκαν να εξασφαλίσουν, όπως είναι φυσικό, τα συμφέροντα των χωρών τους, ενώ η διαπραγματεύσεις μερίζονος σημασίας που αφορούν στη Συνθήκη πραγματοποιήθηκαν από την Ελλάδα και την Τουρκία.

Τι καθορίστηκε από τις διαπραγματεύσεις στη Λωζάννη

Το πρώτο ζήτημα που ρυθμίστηκε κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων ήταν η υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας που κατοχυρώθηκε με την υπογραφή της Σύμβασης της Λωζάννης (30 Ιανουαρίου 1923). Η Σύμβαση αυτή αποτέλεσε παγκόσμια

πρωτοπορία, καθώς οι ανταλλαγές πληθυσμών ή οι μετακινήσεις από περιοχές που πλήττονται από πολεμικά γεγονότα δεν ήταν ποτέ άλλοτε υποχρεωτικές. Στην παγκόσμια ιστορία αυτή ήταν η πρώτη και τελευταία φορά που κάτι τέτοιο εφαρμόστηκε και δεν επιτράπηκε πέραν ελαχίστων εξαιρέσεων στους κατοίκους να επιστρέψουν μετά από λίγο καιρό στις πατρίδες τους. Υπήρχαν παρ' όλα αυτά οφέλη σχετικά με την θρησκευτική κυρίως, αλλά και την εθνική ομοιογένεια των δύο χωρών. Το ζήτημα των αποζημιώσεων για τις περιουσίες των ανταλλαξιμών αποτέλεσε ένα ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα για την φτωχή Ελλάδα, το οποίο επετεύχθη σε μικρό βαθμό, παρά τις αντιδράσεις, τις δυσκολίες και τα προβλήματα διαβίωσης των Μικρασιατών προσφύγων.

Αυτό που όμως διευθετήθηκε σχεδόν μετά μισό χρόνο (23 Ιουλίου 1923) με την Συνθήκη της Λωζάννης δεν ήταν άλλο παρά η σαφής οριοθέτηση των συνόρων των δύο χωρών, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Αναλυτικότερα, το πρώτο φλέγον ζήτημα που τέθηκε στις διαπραγματεύσεις αφορούσε την Θράκη. Το ανατολικό της μέρος διεκδικούσαν όχι μόνο η Ελλάδα και η Τουρκία, αλλά και η Βουλγαρία. Αρχικά, οι χριστιανοί της περιοχής αναγκάστηκαν να εκκενώσουν την περιοχή, η οποία παραχωρήθηκε προσωρινά στην διοίκηση της Τουρκίας. Υποστηρίχθηκε ύστερα ότι η θα καθοριζόταν με δημοψήφισμα. Ωστόσο, αποφασίστηκε η ανατολική Θράκη να περάσει τελικά στην Τουρκία, εφόσον οι κάτοικοί της ήταν πλειοψηφικά μουσουλμάνοι. Αναφορικά με την δυτική Θράκη, αυτή πέρασε δικαιοματικά στην Ελλάδα με φυσικό σύνορο που χωρίζει την Ανατολική από τη δυτική Θράκη τον ποταμό Έβρο.

Επίσης, με τη Συνθήκη της Λωζάννης ρυθμίστηκαν τα σύνορα των δύο χωρών στο Αιγαίο Πέλαγος. Με την εικασία ότι τα νησιά του Βορείου Αιγαίου θα χρησίμευαν μελλοντικά ως ορμητήρια για τους Έλληνες εναντίον της Τουρκίας, αυτά παραχωρήθηκαν στο οθωμανικό κράτος. Επομένως, αν και στην Ίμβρο και την Τένεδο κατοικούσαν αποκλειστικά Έλληνες, αυτές παραχωρήθηκαν στην Τουρκία μαζί με γειτονικές βραχονησίδες οι οποίες δεν κατονομάζονται στη Συνθήκη. Επομένως, τα νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα, ενώ η περιοχή της Σμύρνης μετά την καταστροφή που υπέστη πέρασε αυτομάτως στην κυριότητα του οθωμανικού κράτος.

Ακόμη ένα μείζονος σημασίας θέμα αφορούσε το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, το οποίο υποστήριζε η Τουρκία πως έπρεπε να μετακινηθεί, εφόσον η γεωγραφική του θέση στην Πόλη, όπου άλλοτε ζούσαν και μεγαλουργούσαν οι Έλληνες, θα ενίσχυε σε αυτούς την επιθυμία να ανακαταλάβουν την Κωνσταντινούπολη, θα αποτελούσε αφορμή για την επιδίωξη πραγμάτωσης της Μεγάλης Ιδέας. Ακόμη, οι μουσουλμάνοι Οθωμανοί επιθυμούσαν την αλλαγή της τοποθεσίας διότι στόχευαν στον περιορισμό του οικουμενικού χαρακτήρα του Πατριαρχείου.

Το ζήτημα διαχειρίστηκε διπλωματικά με εξαιρετικούς χειρισμούς ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος επιστράτευσε την καθολική επιρροή του Πατριαρχείου για να διατηρήσει τη βάση του στην Κωνσταντινούπολη. Έφερε το παράδειγμα του Βατικανού, υποστηρίζοντας πως θα ήταν παράλογη η εκδίωξή του από την Ρώμη, εκ μέρους της Ιταλίας και εκμεταλλευόμενος τον διεθνή τύπο και την κοινή γνώμη απέτρεψε την ασύμφορη αλλαγή που προτάθηκε από τους Τούρκους.

Στο μεταξύ, η ελληνική κυβέρνηση επιθυμούσε την πραγματοποίηση πολεμικών επιχειρήσεων στην Ανατολική Θράκη με απώτερο στόχο την ανάκτηση των εν λόγω περιοχών. Ο Βενιζέλος ωστόσο ήταν αυτός που απέτρεψε τον Αλεξανδρή από το να παραβιάσει την προς υπογραφή τότε Συνθήκη, κάτι που αδιαμφισβήτητα θα επέφερε αναταραχές στις διαπραγματεύσεις. Συνάμα, ο ελληνικός στρατός δεν ήταν σε θέση λίγο μετά την μικρασιατική εκστρατεία να αναλάβει την συγκεκριμένη δύσκολη πολεμική επιχείρηση στην Θράκη, ενώ οι δυνατότητες του ελληνικού κράτους να χρηματοδοτήσει την αποστολή ήταν περιορισμένες. Προείχε η αποκατάσταση των προσφύγων και η κάλυψη των υπολοίπων εσόδων του κράτους, όπως υποστηρίχθηκε και από τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Τέλος, η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης υπογράφηκε αφού παραχωρήθηκε στην Τουρκία μία ακόμη εδαφική λωρίδα δυτικά του ποταμού Έβρου στα Βόρεια σύνορα της χώρας, εντός της οποίας βρισκόταν και το Καραγάτσι (Ορεστιάδα) περιοχή με σιδηροδρομικό σταθμό που εξυπηρετούσε τις ανάγκες της ήδη τουρκικής Ανδριανουπόλεως.

Ο ρόλος του Ελευθερίου Βενιζέλου στις διαπραγματεύσεις

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ικανότατος πολιτικός της εποχής του, διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στην Λωζάννη της Ελβετίας. Αν και οραματιστής, τα σχέδιά του δεν φάνηκε ποτέ να ήταν υπερβολικά αισιόδοξα ή φιλόδοξα, ενώ βασιζόνταν σε μια ρεαλιστική, προσεκτική και εύστοχη εκτίμηση της πολιτικής σκηνής. Άλλωστε, είναι γνωστή η πολιτική του οξύνοια, από όταν βρισκόταν στην Κρήτη ακόμη, ως Υπουργός Δικαιοσύνης της Αρμοστείας της Κρήτης. Τα επιτεύγματα του Ελευθερίου Βενιζέλου στην πολιτική είναι πολλά, ωστόσο η σύναψη της Συνθήκης των Σεβρών στο Παρίσι αποτελεί κατά πολλούς το αποκορύφωμα αυτών. Η προαναφερθείσα συνθήκη αποτελεί προμήνυμα της Συνθήκης της Λωζάννης, ενώ κατόρθωσε να καταστήσει την Ελλάδα, θεωρητικά έστω, την χώρα των δύο Ηπείρων και των πέντε Θαλασσών.

Η Συνθήκη της Λωζάννης, από την άλλη, απαιτούσε πολύ λεπτούς διπλωματικούς χειρισμούς, τους οποίους ο Ελευθέριος Βενιζέλος εύκολα πραγματοποίησε. Κατόρθωσε να αποτρέψει την ελληνική κυβέρνηση από άστοχες πολεμικές ενέργειες, ενώ προσπαθούσε με κάθε τρόπο να εξασφαλίζει όσο περισσότερους συμμάχους ήταν δυνατό για την Ελλάδα. Επιχείρησε αρχικά την συνεργασία με τη Σερβία, ώστε να η Ελλάδα να διαθέτει πολεμική αρωγή σε περίπτωση που οι διαπραγματεύσεις ναυαγούσαν και κατέληγαν σε πολεμικές διενέξεις με την Τουρκία. Παρ' όλο που δεν πέτυχε την επικύρωση αυτής της συμμαχίας, διαφαίνεται η προνοητικότητα και η διάθεσή του πολιτικού να είναι προετοιμασμένος για παν ενδεχόμενο.

Άρθρα εφημερίδων της εποχής, εντούτοις, παρουσιάζουν μια σχετικά διαφορετική εικόνα αυτού του κατά τ' άλλα γεμάτου αυτοπεποίθηση πολιτικού, καθώς και μια διαφορετική προσέγγιση της Συνθήκης. Τα εν λόγω άρθρα της εφημερίδας «ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΗΜΑ» αποτελούν μία παρουσίαση στον ελληνικό λαό ενός Ελευθερίου Βενιζέλου απογοητευμένου και καταβεβλημένου. Ο ίδιος στις δηλώσεις του αναφέρεται στο αίσθημα μελαγχολίας καθώς υπέγραφε την Συνθήκη της Λωζάννης, γνωρίζοντας, όπως και όλοι οι Έλληνες, πως το όραμα της Ελλάδας που δημιούργησε η Συνθήκη των Σεβρών δεν θα πραγματοποιηθεί ποτέ. Την πρόταση σχετικά με τον επαναπροσδιορισμό της τοποθεσίας του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης κατάφερε να την αποκρούσει έξυπνα, σε διπλωματικό πάντοτε επίπεδο. Χρησιμοποίησε έμμεσα εξωτερικούς παράγοντες διπλωματικής πίεσης, για παράδειγμα την γνώμη που εξέφραζαν τα διεθνή μέσα (εφημερίδες κυρίως των χωρών της Δυτικής Ευρώπης), ώστε να επιτύχει τον σκοπό του.

Συγχρόνως, η καταβολή των πολεμικών αποζημιώσεων, δηλαδή μεγάλων χρηματικών ποσών στην Τουρκία εκ μέρους του ελληνικού κράτους υπήρξε ένα ακόμη ζήτημα προς διευθέτηση κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων διαπραγματεύσεων. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ήταν αυτός που παραδέχτηκε στην γειτονική Τουρκία την οικονομική δυσπραγία της Ελλάδας την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, υποστηρίζοντας την ειλικρινή τοποθέτησή του με την φράση «ουκ αν λάβεις παρά του μη έχοντος», πετυχαίνοντας τελικά την αναγνώριση της αδυναμίας καταβολής της αποζημίωσης.

Οι επιπτώσεις της Συνθήκης της Λωζάννης

Η Συνθήκη των Σεβρών, παρά το γεγονός ότι διεύρυνε συνοριακά την Ελλάδα σε μεγάλο βαθμό, ενισχύοντας το όραμα της Μεγάλης Ιδέας, δεν μπορούσε να εφαρμοστεί την δεδομένη χρονική

στιγμή, εξαιτίας των δυσμενών πολεμικών και διπλωματικών συγκυριών στις γειτονικές της Ελλάδας χώρες. Έτσι, η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης ήταν μια εφαρμόσιμη εναλλακτική που εξακολουθούσε να είναι συμφέρουσα για την χώρα μας τη δεδομένη χρονική στιγμή. Ο τελικός και οριστικός καθορισμός των συνόρων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με την υπογραφή της Συνθήκης αποτέλεσε ένα σημαντικότατο γεγονός και για τις δύο χώρες, καθώς εγκαινίαζε επιτέλους μετά από ποικίλες αναταραχές ένα κλίμα σταθερότητας και σιγουριάς. Η Ελλάδα και η Τουρκία, έχοντας αδιαμφισβήτητα θέσει τις συνοριακές τους γραμμές ήταν προσωρινά απαλλαγμένες από περαιτέρω αναβρασμούς για ζητήματα που να αφορούν την εξωτερική τους πολιτική και μπορούσαν να εστιάσουν στην εσωτερική τους αναδιοργάνωση και ανόρθωση. Έπειτα, και οι δύο είχαν να επικεντρωθούν πλέον στην αποκατάσταση και ενσωμάτωση των προσφύγων μετά την υπογραφή της Σύμβασης στις αρχές του ίδιου έτους.

Επιδράσεις στην σύγχρονη ιστορία

Η σταθερότητα που επήλθε αμέσως μετά την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης με την οριοθέτηση των συνόρων της Ελλάδας και της Τουρκίας κράτησε μόνο για μερικές δεκαετίες αργότερα. Συγκεκριμένα, οι σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν, καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν θεωρούσε δίκαιη την οριοθέτηση αυτή, υπονοώντας πως έπρεπε να προσαρτηθούν εις βάρος της Ελλάδας περισσότερα εδάφη στην ίδια. Από τα μέσα περίπου του 20ού αιώνα και ύστερα, η Τουρκία συνεχίζει μέχρι σήμερα να αμφισβητεί την ισχύ της Συνθήκης της Λωζάννης, δημιουργώντας συχνότατες διπλωματικές συγκρούσεις μεταξύ των δύο χωρών.

Παρ' όλα αυτά, μετά την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το θέμα απέκτησε ευρύτερη διάσταση και διεθνή δυναμική. Τα ανατολικά σύνορα της Ελλάδας αποτελούν πλέον τα ανατολικά σύνορα ολόκληρης της Ευρώπης. Οι καταπατήσεις των εδαφικών συνόρων από μέρος της Τουρκίας δεν γίνονται ανεκτές όπως παλαιότερα, ενώ διακυβεύονται τα συμφέροντα της Ευρώπης και της Ελλάδας, της Τουρκίας, αλλά και άλλων εμπλεκόμενων δυνάμεων που υποστηρίζουν την μία ή την άλλη πλευρά, όπως της Ρωσίας ή της Αμερικής.